

ДЕСТРУКТИВНИЙ ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА САДОВО-ПАРКОВІ ЛАНДШАФТИ УКРАЇНИ

І.В. Кравцова

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Черкаська обл., Україна

У матеріалах проаналізовано деструктивний вплив російської агресії на сучасну ландшафтну структуру України, а саме на садово-паркові ландшафти. Обґрунтовано вразливість цієї групи антропогенних ландшафтів. Досліджено сучасні садово-паркові ландшафти, які формували мирну ландшафтну структуру прикордонних та південних областей України. Проаналізовано потенційні можливості сучасних трансформацій в структурі садово-паркових ландшафтів цих територій в результаті ведення військових дій.

Ключові слова: мирний ландшафт, садово-парковий ландшафт, белігеративний ландшафт, деструктивний вплив.

I. Kravtsova

Destructive impact of russian aggression on the garden and park landscapes of Ukraine

The destructive impact of russian aggression on the modern landscape structure of Ukraine, namely on the garden and park landscapes have been analyzed in the article. The vulnerability of this group of man-made landscapes was substantiated. Modern garden and park landscapes, which formed the peaceful landscape structure of the border and southern regions of Ukraine, were studied. The potential possibilities of modern transformations in the structure of the garden and park landscapes of these territories as a result of military operations have been analyzed.

Key words: peaceful landscape, garden and park landscape, belligerent landscape, destructive influence.

Садово-паркові ландшафти України є актуальними об'єктами наукового пошуку сучасного антропогенного ландшафтознавства. Останні дослідження доводять, що ці антропогенні ландшафти є провісниками ноосфери та розумної організації антропогенного ландшафтного середовища, в якому розвиваються конструктивні зв'язки між природною та штучною системами. Виконані дослідження садово-паркових ландшафтів Правобережного Лісостепу України

упродовж 2006–2023 рр. довели факт їхньої надзвичайно високої вразливості та здатності до «розчинення» у відповідних класах антропогенних ландшафтів, розвиток яких обумовлений політичними та соціально-економічними умовами.

Проведені дослідження довели, що садово-паркові ландшафти є полігенетичними утвореннями: їхню структуру у різні періоди формування та функціонування формують орні, підсічні, пірогенні, пасквально-дигресійні, рекреаційно-дигресійні та техногенні генетичні групи антропогенних ландшафтів. Водночас, також маємо тенденцію накладання одного функціонального об'єднання антропогенних ландшафтів на інший. Наприклад, на основі сільського селитебного ландшафту були організовані садово-паркові (наприклад, садово-парковий ландшафт Корсунь-Шевченківського парку (м. Корсунь-Шевченківський, Черкаська обл.) і навпаки, коли інші класи, підкласи або типи антропогенних ландшафтів поступово «поглинали» відповідний садово-парковий ландшафт.

Також було встановлено, що в межах модельної території дослідження (Дністерсько-Дніпровського лісостепоного краю) найстарішими географічними об'єктами – зразками садово-паркового мистецтва є садово-паркові ландшафти XVII століття. Це Печерський парк у с. Печера Тульчинського району Вінницької області та Будищанський парк у с. Будище Звенигородського району Черкаської області. Це доводить високу вразливість цих антропогенних ландшафтів. Не кожний знищений об'єкт буде відновлюватися. Садово-паркові ландшафти є складними за своєю організацією. Їхнє закладання та утримання потребує значних капіталовкладень. Вони, в основному, мали великі за площею паркові ділянки, малоповерховий тип садово-паркового ландшафту був сформований палацовими комплексами, урочища річищного типу місцевостей використовувалися не лише з господарською метою (будівництво млинів, водовідвідних каналів, ставків для риборозведення), але й з рекреаційною (будівництво штучних островів, організація купалень, каналів для катання на човнах, водоспадів тощо). Тому ті, об'єкти, що були знищені, залишилися або в

літературних, картографічних й архівних джерелах, або маємо зруйновані маєтки, які колись були розкішними садово-парковими ландшафтами (наприклад, Синицький парк (с. Синиця, Уманський район, Черкаська обл.), маєток пані Міловідової (с. Потапці, Черкаський район, Черкаська обл.).

Україна – це екотонна територія не лише з погляду природних умов, ознаки перехідної зони прослідковуються і в особливостях її історичного розвитку як державного утворення. Тому збурення речовини та енергії має місце і в функціонуванні України як суспільно-географічного утворення. Починаючи з часів Київської Русі і до сьогодні, інтенсивні військові дії та революції відбувалися на території сучасної України. Як наслідок, ці дії обумовили трансформаційні процеси у функціонування відповідних ландшафтних структур. Військова діяльність зумовлює формування та функціонування класу белігеративних ландшафтів. Відмітною ознакою цього класу антропогенних ландшафтів є руйнування вертикальної та горизонтальної структури ландшафту. Ні природні компоненти та елементи, ні складові антропогенного походження не залишаються неушкодженими.

Військові дії, які розпочалися у 2014 році, стали потужним екзогенним чинником, що інтенсивно змінює сучасну ландшафтну структуру території України. У короткі проміжки часу відбувається знищення ґрунтово-рослинного покриву, змінюються фізико-хімічні властивості біогенного компоненту ландшафту, приземного шару атмосфери, ґрунтових і поверхневих вод. Відбуваються трансформаційні перетворення гірських порід. На жаль, сьогодні ми спостерігаємо перебудову сучасної ландшафтної структури території України, а також зменшення частки тих територій, які О.М. Маринич, П.Г. Шищенко називають малоперетвореними ландшафтами [2].

Сучасні садово-паркові ландшафти України представлені такими географічними об'єктами: природний парк, ботанічний сад, дендрологічний парк, зоопарк, парки і сади, заповідник (рис. 1).

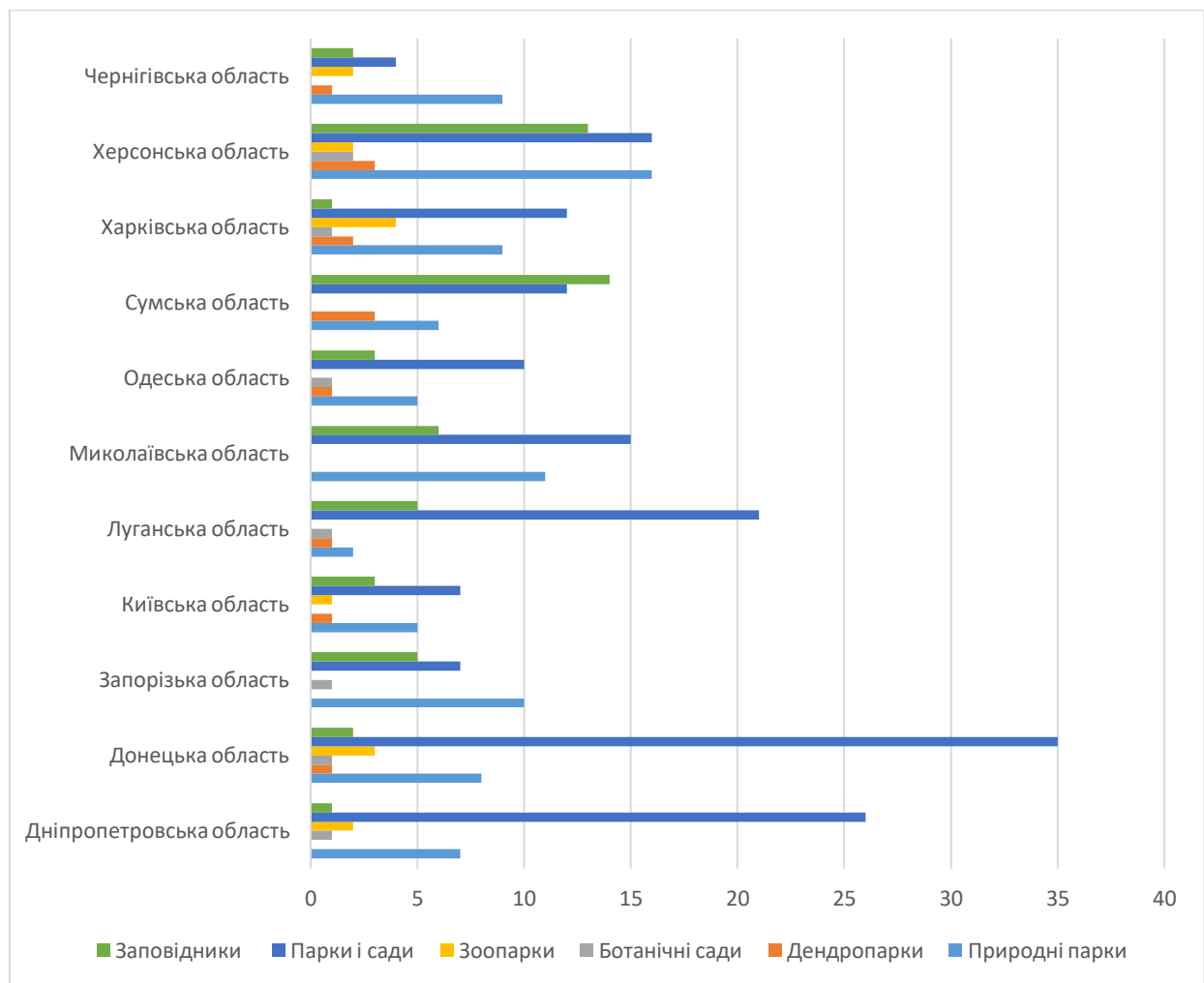

Рис. 1. Садово-паркові ландшафти України в структурі сучасних адміністративно-територіальних областей України, на території яких розвивається клас белігеративних ландшафтів

Сьогодні найінтенсивніше клас белігеративних ландшафтів розвивається на території таких областей України: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Житомирська, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області. Характер російської агресії демонструє вразливість не лише садово-паркових ландшафтів, але і інших класів, підкласів, типів мирних антропогенних ландшафтів по всій території України.

Аналіз статистичних даних, візуалізованих на рисунку 1, показав, що кількісно найбільша кількість садово-паркових ландшафтів, що формують сучасну ландшафтну структуру, знаходиться на території Донецької (50 об'єктів) та Херсонської (52 об'єкти) областей. Найбільша кількість та, відповідно,

найбільші площі припадають на такі садово-паркові ландшафти – це природні парки та сади і парки, що є парками-пам’ятками садово-паркового мистецтва як загальнодержавного, так і місцевого значення. Таким чином, ці території є потенційними об’єктами сучасних ландшафтних трансформацій, зумовлених веденням військових дій. Є тими територіями, які белігеративні ландшафти або можуть повністю поглинути і перебудувати, або просторово трансформувати вихідний садово-парковий ландшафт в іншу антропогенну ландшафтну структуру.

Література:

1. Денисик Г.І., Кравцова І.В., Воловик В.М., Канська В.В., Атаман Л.В., Денисик Б.Г. Гуманістичні антропогенні ландшафти. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2023. 346 с.
2. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. К.: Знання, 2005. 511 с.
3. Масштаби збитків, завданих довкіллю України унаслідок збройної агресії рф, шокують. *Голос України*. 2023. 26 верес. URL: <http://www.golos.com.ua/article/373926> (дата звернення: 29.09.2023).
4. Оновлені дані щодо впливу війни на заповідні території. *Природно-заповідний фонд України. ЕкоСистема*. URL: <https://wownature.in.ua/15151-2/> (дата звернення: 20.09.2023).
5. Як війна вплинула на природний заповідник «Древлянський». *АРМІЯІNFORM*. 2023. 02 лют. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/02/yak-vijna-vplynula-na-pryrodnyj-zapovidnyk-drevlyanskyj/> (дата звернення: 29.09.2023).
6. 500 днів великої війни: країна-терорист відповість за понад 2 трлн грн збитків довкіллю України. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 2023. 07 лип. URL: <https://mepr.gov.ua/500-dniv-velykoyi-vijny-krayina-teroryst-vidpovist-za-ponad-2-trln-grn-zbytkiv-dovkillyu-ukrayiny/> (дата звернення: 28.09.2023).